

Rasaneh \ A Quarterly Journal of Media Studies and Research

<http://qjmn.farhang.gov.ir>

DOI: [10.22034/BMSP.2023.370077.1805](https://doi.org/10.22034/BMSP.2023.370077.1805)

Research paper

Received: 13/11/2022

Vol. 35, No. 1, Spring 2024, Issue 4

Accepted: 10/07/2023

Meta-Synthesis of Designing the Model of Dimensions of Virtual Social Media Damages

Mohsen Niazi: Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, Kashan University, Kashan, Iran. **email:** niazim@kashanun.ac.ir

Akbar Zilfaghari: Assistant Professor, Department of Political Science - Development, School of Law and Social Sciences, Payam Noor University (corresponding author), Tehran, Iran. **email:** akbarzolfaghari@pnu.ac.ir

SHokoofeh Abshirin: Master's student in social science research, Faculty of Humanities, Kashan University, Kashan, Iran. **email:** shokoofeh3390@gmail.com

Elham Rezaei: Master's student in social science research, Faculty of Humanities, Kashan University, Kashan, Iran. **email:** rezaieelham22@gmail.com

Virtual social media is one of the most important and effective social media that has been able to affect the private relationships of citizens in the form of everyday and practical tools. In addition to countless advantages, this space also brings many disadvantages, which sometimes cause serious harm to users due to the lack of familiarity with the virtual space. Therefore, the importance of identifying and investigating the harms of virtual social media has been taken into consideration; In such a way that many research articles are written and published on this subject every year, but due to the fact that these articles were conducted with different statistical population and different geographical, economic, social and cultural conditions, they have faced different results. On this basis, the current research has tried to identify and classify the dimensions of these damages using the meta-synthesis method, and finally, design and present the final model of the dimensions of cyber space damages; Therefore, the aim of the research is to identify and classify the damages of virtual space, and to design a new model to understand the dimensions of the damages of virtual social media. For this reason, the results of previous researches in the years 1390 to 1400 were analyzed using the meta-synthesis method. By checking the quality of the articles, among the 54 articles, 42 were finally selected for analysis. The findings of the research showed that cultural dimensions, social networks, religious institutions, personality and deality are the most important vulnerable dimensions of virtual social media.

keyword: Social media, system design, cyberspace damage, social networks, meta-synthesis.

How to cite this paper: Niazi, M. Zolfaghari, A. Abshirin, SH., & Rezaei, E. (2023). Meta-Synthesis of Designing the Model of Dimensions of Virtual Social Media Damages. *Rasaneh*, 35(1), 55-81. [In persian]

فرا ترکیب طراحی مدل ابعاد آسیب‌های رسانه‌های اجتماعی مجازی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۹

نوشته

محسن نیازی*

اکبر ذوالفقاری**

شکوفه آب شیرین***

الهام رضائی****

چکیده

رسانه‌های اجتماعی مجازی یکی از مهم‌ترین و اثرگذارترین رسانه‌های اجتماعی هستند که امروزه توانسته‌اند در قالب ابزار روزمره و کاربردی، بر روابط خصوصی شهروندان اثرگذارند. این فضا در کنار مزایای بی‌شمار، معایبی هم به همراه دارد و به کاربران ناآشنا با فضای مجازی آسیب‌های جدی وارد می‌کند. بنابراین اهمیت، شناسایی و بررسی آسیب‌های رسانه‌های اجتماعی مجازی مورد توجه قرار گرفته؛ به گونه‌ای که سالانه مقاله‌های پژوهشی زیادی در این خصوص نگارش و چاپ شده است. اما، با توجه به اینکه این مقاله‌ها با جامعه آماری متفاوت، و شرایط متفاوت جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی انجام شده، نتایج متفاوتی داشته است. بر این اساس، پژوهش حاضر تلاش کرد ابعاد این آسیب‌ها را با استفاده از شیوه فرا ترکیب شناسایی، طبقه‌بندی، و در نهایت مدل نهایی ابعاد آسیب‌های فضای مجازی را طراحی و ارائه کند. لذا، هدف پژوهش شناسایی و طبقه‌بندی آسیب‌های فضای مجازی، و طراحی مدلی جدید برای شناخت ابعاد آسیب‌های رسانه‌های اجتماعی مجازی است. به همین دلیل، با استفاده از روش فرا ترکیب نتایج پژوهش‌های پیشین، در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰، مورد واکاوی قرار گرفت. با بررسی کیفیت مقاله‌ها در نهایت ۴۲ مقاله از بین ۵۴ مقاله برای تجزیه و تحلیل انتخاب شد. یافته‌های تحقیق نشان داد ابعاد فرهنگی، شبکه‌های اجتماعی، نهاد دین، شخصیت و واقعیت‌زدایی از مهم‌ترین ابعاد آسیب‌پذیر رسانه‌های اجتماعی مجازی به‌شمار می‌روند.

کلیدواژه: رسانه‌های اجتماعی، طراحی نظام، آسیب‌های فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی، فرا ترکیب.

* استاد گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران Niazim@kashanun.ac.ir
 ** استادیار گروه علوم سیاسی - توسعه، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور تهران (نویسنده مسئول)، تهران، ایران Akbarzolfaghari@pnu.ac.ir

*** دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران Shokoofeh3390@gmail.com
 **** دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران Rezaieelham22@gmail.com

نحوه استناد به این مقاله: نیازی، محسن؛ ذوالفقاری، اکبر، آب شیرین، شکوفه و رضائی، الهام (۱۴۰۳). فرا ترکیب طراحی مدل ابعاد آسیب‌های رسانه‌های اجتماعی مجازی. رسانه، ۳۵(۱)، ۵۵ - ۸۱.

مقدمه و بیان مسئله

رسانه‌ها در دنیای معاصر ابزار قدرتمندی هستند که نقشی مؤثر بر مخاطب دارند و نادیده گرفتن آن‌ها پیامدهای متفاوتی برای مخاطبان نشان دارد. امروزه استفاده از رسانه‌های اجتماعی بین مردم به امری روزمره تبدیل شده است. رسانه‌های اجتماعی مجازی فرصت معرفی، ارتباط با دیگران و ویژگی‌های شخصیتی را به افراد می‌دهند (نیازی و همکارانی، ۱۳۹۹، به نقل از بوید، ۲۰۰۸: ۲۳۰). فضای مجازی نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی هستند؛ با این که عمر خیلی زیادی ندارند، توانسته‌اند به خوبی در زندگی مردم جا باز کنند (برات دستجردی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۴؛ به نقل از مولایی، ۲۰۱۰: ۲۱).

امروزه ارتباط با دیگران از طریق اینترنت افزایش یافته، به گونه‌ای که مردم با سنین و گروه‌های اجتماعی متفاوت، از فاصله‌های بسیار دور در فضای مجازی با هم ارتباط برقرار می‌کنند. (زارع ابراهیم‌آباد و میراسماعیلی، ۱۳۹۴: ۷۳). به استناد منابع اطلاعاتی (امیچای - همبرگر و وینیتزکی^۱، ۲۰۱۰: ۱۲۸۹)، روزانه میلیون‌ها نفر با عضویت در شبکه‌های مختلف اجتماعی اینترنتی با هم ارتباط اجتماعی دارند. اسلویین (۱۳۸۱: ۳) معتقد است اینترنت در مقایسه با سایر رسانه‌های الکترونیکی، به طور نامحدودی گسترش یافته و به یک شبکه تعاملی گسترده و درهم آمیخته تبدیل شده است. پست‌های الکترونیک، پیام‌های کوتاه، اتاق‌های گفت‌وگو، وب‌گاه‌ها، و بازی‌های رایانه‌ای از جمله شبکه‌های مبتنی بر وب هستند که برای گسترش و حفظ روابط اجتماعی استفاده شده و می‌شوند (زینلی‌پور، ۱۳۹۸: ۷۱).

امروزه تحت تأثیر رسانه‌ها و فناوری‌های اطلاعاتی، در عصر جدیدی از روابط انسانی به سر می‌بریم. ظهور فضای سایبر و امکاناتی که فناوری‌های اطلاعاتی به همراه آورده‌اند، امیدها، آرزوها و کابوس‌هایی را به دنبال داشته است. در این دوران، استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، روزبه‌روز محبوبیت بیشتری پیدا می‌کند. هم‌اکنون تارنما‌های رسانه‌های اجتماعی، بعد از پرتال‌های بزرگی مانند یاهو، یا ام‌اس‌ان یا موتورهای جست‌وجویی مانند گوگل، تبدیل به پرستفاده‌ترین خدمات اینترنتی شده‌اند. به تعبیر مانوئل کاستلز، فناوری‌های نوین اطلاعات نقاط دور عالم را در شبکه‌های جهانی به همدیگر پیوند می‌دهند، ارتباطات رایانه‌ای مجموعه‌ای از جوامع مجازی را به وجود می‌آورند که در نتیجه آن، همه ساختارها و فرایندهای مادی و معنوی بشر دگرگون می‌شوند. در میان شبکه‌های مجازی، شبکه‌های اجتماعی مجازی از تأثیرگذارترین سرویس‌های ارائه‌شده در اینترنت و وب هستند که در سال‌های اخیر تحول شگرفی در نظام‌های اجتماعی جهان ایجاد کرده‌اند (مظفری، ۱۳۹۶: ۱۴۴؛ به نقل از امیرپور و گریوانی، ۱۳۹۳: ۲۴). شبکه‌های اجتماعی، جدیدترین نسل پایگاه‌هایی مجازی‌اند که امروزه بیشتر از همیشه مورد توجه کاربران اینترنت قرار گرفته‌اند. این شبکه‌ها با هوشمندترین اجزا، یعنی انسان‌ها،

اجتماعات مجازی را به سمت وسوی مشارکت، مدیریت و بهینه‌سازی سوق می‌دهند. موفقیت‌ها و پیشرفت‌های امروزه علم و فناوری مرهون نقش این شبکه‌هاست. از آنجایی که شبکه‌های اجتماعی بنیان‌بخش عمده‌ای از ارتباطات انسانی دنیای پیچیده امروز را تشکیل می‌دهند؛ فرصت مغتنمی برای ارتقای علمی و افزایش آگاهی‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جامعه به‌شمار می‌روند. در کنار این نقش‌ها و آثار مثبت، فضای مجازی آسیب‌های جدی نیز به همراه دارد. آسیب‌های نوظهوری که کارکرد سایر عوامل اثرگذار در زندگی را کم‌رنگ کرده است؛ به‌گونه‌ای که از روابط زناشویی تا کسب‌وکار شهروندان تحت تأثیر این آسیب‌ها قرار گرفته‌اند. قرار گرفتن در معرض اطلاعات نامناسب، قمار و شرط‌بندی، تشویق به استفاده از مواد مخدر، سوءاستفاده‌های جنسی، ایجاد مشکلات مالی و قانونی، تجاوز به حریم خصوصی، تحلیل استعدادهای درونی از جمله این آسیب‌هاست (نخبگان ایرانی، ۱۳۹۹) که برخی اوقات زندگی مردم را با اختلال روبه‌رو می‌کند. بدین سبب، تاکنون مقاله‌های متعدد کمی و کیفی در این زمینه انجام و چاپ شده است؛ اما، با توجه به این‌که این مقاله‌ها با جامعه آماری متفاوت و شرایط متفاوت جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی انجام شده، نتایج متفاوتی هم داشته است. بنا بر اهمیت و ضرورت پرداختن مضاعف به این موضوع، پژوهش حاضر تلاش خواهد کرد ابعاد آسیب‌های فضای مجازی را با استفاده از شیوه فراترکیب شناسایی، طبقه‌بندی، و در آخر مدل‌نمایی ابعاد آسیب‌های فضای مجازی را طراحی و ارائه کند. با رشد استفاده از شبکه‌های اجتماعی در ایران نگرانی‌هایی در زمینه فضای به‌نسبت باز حاکم بر آن‌ها و تقابل احتمالی این فضا با سطح سلامتی روانی و اجتماعی مطرح می‌شود (قبادی، ۱۳۹۲: ۱۷۷). شبکه‌های مجازی، صحنه‌ای فرهنگی و اجتماعی‌اند که فرد خود را در موقعیت‌های متنوع، نقش‌ها و سبک‌های زندگی قرار می‌دهد، و همین زمینه‌ای برای آسیب‌پذیری کاربر خواهد شد (سمیعانی و خشکه، ۱۳۹۴: ۱۲۲). از این رو؛ تحقیق حاضر تلاش خواهد کرد با بررسی ادبیات نظری و تئوری تحقیق، مهم‌ترین ابعاد آسیب‌های فضای مجازی را شناسایی، دسته‌بندی و تبیین کند.

تئوری‌های مرتبط با آسیب‌های فضای مجازی

فضای مجازی مفهوم گسترده‌ای است؛ که در دهه‌های اخیر رویکردها و دیدگاه‌های متعددی از سوی دانشمندان علوم اجتماعی درباره آن مطرح شده و واقعیتی چندبعدی و چندلایه دارد. هر کدام از این نظریه‌ها مشخص می‌کند که آسیب‌های اجتماعی فضای مجازی متأثر از چه عواملی‌اند. بنابراین، برای تشریح این موضوع‌ها، امکان استفاده از یک تئوری و نظریه خاص وجود ندارد. هر تئوری بخشی از موضوع را تشریح می‌کند و هیچ تئوری جامعیت ندارد؛ تئوری‌های گوناگون مکمل هم هستند. این بحث درباره موضوع این تحقیق نیز صدق می‌کند. بنابراین، برای تشریح مسئله مسائلی فضای مجازی و آسیب‌های آن، امکان بهره‌گیری از یک تئوری خاص نیست و باید ترکیبی از نظریه‌ها و گفتمان‌ها مورد استفاده قرار گیرد. در پژوهش

حاضر سه دیدگاه ۱. برجسب‌زنی، ۲. فشار اجتماعی، ۳. و انسان تک‌ساحتی برای تحلیل آسیب‌های فضای مجازی ارائه شده است که در ادامه به بررسی آنها خواهیم پرداخت، اما قبل از آن به تبیین مفهوم رسانه‌های اجتماعی مجازی می‌پردازیم.

رسانه‌های اجتماعی مجازی

فضای مجازی یا سایبر^۱ مجموعه‌ای از ارتباطات درونی انسان‌ها با رایانه و وسایل مخابراتی بدون در نظر گرفتن جغرافیای فیزیکی است (شفیعی‌نیا، ۱۳۹۴: ۶۴). فضای مجازی مکان مجازی برای برقراری ارتباط افراد با یکدیگر از طریق فناوری‌های اینترنتی است. سیستم‌های برخط نمونه‌ای از فضای مجازی است که کاربران از طریق آن با هم ارتباط برقرار و درباره مسائل مختلف صحبت می‌کنند، و اطلاعات خود را به اشتراک می‌گذارند.

شبکه‌های اجتماعی که برای افزایش و تقویت تعاملات اجتماعی در فضای مجازی طراحی شده‌اند (فرشادفر و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۵) به کاربران خود محتوای نوشتاری، صوتی و تصویری ارائه می‌کنند (احمدوند و مرتضوی، ۱۳۹۹: ۵۴۵؛ به نقل از نیکبخش، بهرام، ۱۳۹۷). این شبکه‌ها با قراردادن اطلاعاتی مانند عکس کاربر، اطلاعات و علائق شخصی روی پروفایل افراد برقراری ارتباطات را تسهیل می‌کنند و به کاربران اجازه می‌دهند پروفایل همدیگر را ببینند، با هم صحبت کنند، علائق خود را به نمایش بگذارند، و ارتباطات خود را بر اساس هویت دلخواه خود گسترش دهند. (پمپک^۲ و همکاران، ۲۰۰۹: ۲۲۸). با آمدن شبکه‌های اجتماعی مجازی شکل جدیدی از زندگی در فضای مجازی شکل گرفت و روابط میان افراد با شکل سنتی آن متفاوت شد و تأثیر غیرقابل انکاری را بر روابط اجتماعی بر جای گذاشت. شبکه‌های اجتماعی یکی از پرطرفدارترین رسانه‌ها هستند که از مخاطبان بسیاری به خصوص از قشر جوان برخوردارند و ویژگی‌های تعاملی و ایجاد بستر برای ایجاد روابط اجتماعی از دلایل استقبال از شبکه‌های اجتماعی است (پورجبللی و رضائی، ۱۳۹۷: ۲۳؛ به نقل از اسلامی، ۱۳۹۲: ۱۷).

نظریه برجسب‌زنی

نظریه برجسب‌زنی^۳ را می‌توان در اوایل سال ۱۹۰۲ در نظریه خود کولی^۴ جست‌وجو کرد (تامپسون^۵، ۲۰۱۴: ۴۵۹). براساس این نظریه، هویت شخصی و رفتار افراد تحت تأثیر اصطلاحاتی است که برای توصیف یا طبقه‌بندی ویژگی‌های آنان، از آن‌ها استفاده می‌شود

1. Cyberor Virtual Space
2. Pempek
3. Labeling theory
4. cooley
5. Thompson

(کلیمکا^۱، ۲۰۲۲: ۳). گافمن^۲ داغ یا برچسب را برای توصیف شکاف بین هویت اجتماعی بالقوه و بالفعل به کار گرفته است. وی، سه داغ زشتی بدن (بدشکلی های جسمی)، ناکامی های فردی (بیکاری، الکلیسم، هم جنسگرایی و اعتیاد)، و گروه های اجتماعی (نژاد، ملیت، مذهب) را از هم تفکیک کرده است (گافمن، ۱۹۶۳: ۴).

گافمن (۲۰۰۸)، انکار و اجتناب، لاپوشانی، و انزوا را راهبردهای مقابله با صفات بدنام کننده می داند و یادآور می شود که این راهبردها، نه تنها توسط دارندگان داغ، که توسط افراد بهنجار نیز استفاده می شود. بنابراین، تعاملات در فضای مجازی می تواند نشان دهنده شخصیت یک فرد باشد. کانال های ارتباطی می تواند شرایط و احساسات روانی را در بین افراد ایجاد کند (ابوالحسن تنهایی، ۱۳۸۳: ۴۲۴).

نظریه فشار اجتماعی^۳

از منظر مرتن، "آنومی" به معنای تضعیف روحیه یا غیرنهادینه سازی ابزار برای درک بهتر رابطه ساختار اجتماعی، فرهنگ و رفتار انحرافی (برنبرگ^۴، ۲۰۰۲: ۷۲۹)، است که پیامد تفکیک اهداف فرهنگی و هنجارهای نهادی است (اعتمادفر، ۲۰۱۶: ۱۶). وی با تأکید بر عدم تعادل بین ابزارهای تجویز شده اجتماعی و اهداف فرهنگی (برنبرگ، ۲۰۰۲: ۷۲۹)، اعتقاد دارد عدم تعادل فرهنگی و ساختاری موجب گسترش تفاوت های اجتماعی در سطوح مختلف انحراف می شود (بومر^۵، ۲۰۰۷: ۶۲۵). نظریه آنومی مرتن با مرور زمان به سمت وسوی نظریه "فشار" تغییر مفهوم داد و تلاش کرد توضیح دهد چرا میزان جرائم در میان گروه های خاصی از جامعه، مانند طبقات پایین، بیشتر است (دفلم^۶، ۱۹۸۹: ۷۲۱). به گفته وی، زمانی که افراد برای تأمین مشروع اهداف سیاسی با مانع مواجه شوند، از ابزارهای نامشروع بهره می گیرند (ستولتس و بومر^۷، ۲۰۰۸: ۲۲۶) و رفتار انحرافی زمانی شروع می شود که فرد چاره ای جز استفاده از ابزارهای نامشروع ندارد (مروه و دفلم^۸، ۲۰۰۶: ۵۸-۵۹). در این حالت، کنشگران سیاسی در حالتی از بی قاعدگی، بی قانونی و بی هنجاری قرار می گیرند که مجبور شوند برای تأمین نیازهای سیاسی خود به ابزار نامشروع متوسل شوند. نظریه فشار، درک مرتن از تعامل مردم با ساختارهای اجتماعی را شکل داده (مکنیل^۹ و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۰) و با بیان این که فشار و

1. Klimecká
2. Goffman
3. Social Strain Theory
4. Bernburg
5. Baumer
6. Deflem
7. Stults & Baumer
8. Marwah & Deflem
9. MacNeill

نامیدی عامل آنومی است، تصریح کرده است منابع فشار در فرد را باید در سازمان‌دهی جامعه جست‌وجو کرد؛ زیرا وجود فشار و ناامیدی در ساختار جامعه، باعث گسترش رفتارهای فردی و تولید آنومی می‌شود (ویلیامز و مکشانه، ۲۰۱۷). به اعتقاد مرتن (بیس، ۱۹۵۹: ۸-۹)، مردم در پاسخ به ناسازگاری‌های جامعه، به پنج شیوه زیر عمل می‌کنند:

۱. هم‌نوایی: پذیرش هر دو؛ هم اهداف فرهنگی و هم ابزارهای نهادینه‌شده.
۲. خلاقیت و نوآوری: پذیرش اهداف فرهنگی بدون پذیرش ابزار دستیابی به اهداف.
۳. مناسک‌گرایی: پذیرش ابزارهای نهادینه‌شده بدون پذیرش اهداف فرهنگی.
۴. واپس‌گرایی یا عقب‌نشینی: عدم پذیرش اهداف فرهنگی و ابزارهای نهادینه‌شده.
۵. شورش: ایجاد اهداف فرهنگی و ابزارهای نهادینه‌شده جدید.

ناهمسانی وسایل و ابزار دستیابی به اهداف، سبب توسل کاربران به فضای مجازی و انجام کنش‌های نوآورانه، و نامتعارف می‌شود که افزایش رفتارهای پرخطر را به دنبال دارد.

نظریه انسان تک‌ساحتی^۳

هربرت مارکوزه^۴ (۲۰۱۳)، با مفاهیم انسان تک‌ساحتی و فرهنگ بسته‌بندی‌شده، وضعیت آگاهی‌بخشی موجود در جامعه از سوی رسانه‌ها را مورد انتقاد قرار داده و گفته است در شرایط حاکم جهانی، آگاهی به وسیله نظام اجتماعی جذب می‌شود و رنگ و لعاب می‌گیرد، و آنچه که ظاهر می‌شود در اثر انطباق و هماهنگ‌سازی نیست، که در اثر تقلید و یکی شدن فرد با جامعه است (رزاقی، ۱۳۸۵: ۲۱-۲۲). با آگاهی به وسیله نظام اجتماعی که در اثر تقلید و یکی شدن فرد با جامعه به وجود می‌آید، آگاهی فردی و میراث‌های فرهنگی و معنوی گذشته انسان، یکپارچه می‌شوند، و سبک‌های اندیشیدن و سخن‌گفتن هم در این یکپارچگی هضم می‌شود (مارکوزه، ۲۰۱۳). بدین شکل، رفتار تک‌ساحتی شکل می‌گیرد. رسانه‌ها در این اوضاع نقش مهمی ایفا می‌کنند و خلاقیت و اندیشه فردی را از بین می‌برند. به عقیده مارکوزه (۱۳۹۸: ۳۲) نتیجه این وضع، غیر سیاسی شدن جامعه و حذف مسائل سیاسی و اخلاقی از زندگی عمومی است. وی در چارچوب فرهنگ بسته‌بندی‌شده، به نقش مهم رسانه‌های گروهی و غرق شدن سنت‌های فرهنگی طبقات پایین در فرهنگ بسته‌بندی‌شده اشاره و تأکید می‌کند در چنین وضعیتی، مردم به‌خاطر ایجاد شعور کاذب به وسیله رسانه‌های نوین، منافع واقعی خود را درک نمی‌کنند و به نظم اجتماعی یکپارچه سرکوبگر و نالایق عادت می‌کنند. (پوری و شهبازی، ۱۳۹۳: ۱۰۳ - ۱۰۴)

1. Williams III & McShane
 2. Bois
 3. One-Dimensional-Man
 4. Marcuse

جدول ۱. پیشینه داخلی

عنوان مقاله	نویسنده و سال	روش	یافته
رتبه‌بندی شبکه‌های اجتماعی مجازی بر اساس میزان رضایتمندی کاربران شهر تهران	نیازی و همکاران (۱۳۹۸)	توصیفی - پیمایشی	در میان عوامل مؤثر بر رضایتمندی گزینه تلگرام با شاخص ۹۸٪ در رتبه نخست، اینستاگرام با شاخص ۹۷٪ در رتبه دوم، توئیتر و فیس‌بوک در رتبه‌های سوم و چهارم قرار دارند.
بازتاب آسیب‌های خانواده ایرانی در فضای مجازی در دوران کرونا	بابایی فرد و همکاران (۱۴۰۰)	استادی - کتابخانه‌ای	از بین مقاله‌های انجام‌شده ۱۴ مورد آسیب‌های روانی، ۱۱ مورد آسیب‌های اجتماعی و ۶ مورد آسیب‌های اقتصادی بررسی شده‌اند.
آسیب‌های فضای مجازی دانش‌آموزان دختر	زندوانیان و زین‌العابدینی (۱۳۹۵)	توصیفی - پیمایشی	استفاده از فضای مجازی در ابعاد خانوادگی، تحصیلی، سازگاری، اعتقادی - عبادی و روانی دانش‌آموزان تأثیر منفی دارد و بین وسایل، تلفن همراه بیشترین و بازی‌های رایانه‌ای کمترین آسیب را بر دانش‌آموزان داشته است.
نقش شبکه‌های اجتماعی موبایلی در زندگی زنان	علیخواه و همکاران (۱۳۹۶)	کیفی	شبکه‌های اجتماعی باعث افزایش سطح ارتباطات و روابط اجتماعی زنان و افزایش نسبی مشارکت و آگاهی آنان از مسائل مختلف اجتماعی، فرهنگی، علمی و آموزشی می‌شود.
نقش ایجاد شخصیتی و نگرش‌های مذهبی هوش اخلاقی در پیش‌بینی آسیب‌های فضای مجازی در دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر مشهد	رحمانی و ایل بیگی (۱۴۰۱)	توصیفی - همبستگی	هیچ یک از مؤلفه‌های هوش اخلاقی و نگرش‌های مذهبی با آسیب‌های فضای مجازی ارتباط معناداری نداشتند و از بین مؤلفه‌های ابعاد شخصیتی فقط عامل توافق و سازگاری با آسیب‌های فضای مجازی رابطه مثبت معنادار دارند.
تأثیرات اخلاقی استفاده از فضای مجازی بر پیوند زناشویی و روابط فرزندان در خانواده	حاج محمدی و حاج محمدی (۱۳۹۷)	توصیفی - تحلیلی	بین استفاده از فضای مجازی و آسیب ارزش‌های خانگی رابطه وجود دارد.
تدوین الگوی استفاده خانواده از فضای مجازی و سایر بر اساس نظریه داده‌بنیاد	دهقان منشادی و نظری (۱۳۹۷)	کیفی	الگوی استفاده خانواده از فضای مجازی و سایر از عوامل علی، پدیده اصلی، شرایط محیطی، ویژگی‌های زمینه‌ای و پیامدها تشکیل شده است.
تحلیل جامعه‌شناختی تأثیر استفاده از فضای مجازی بر فرهنگ شفاهی	انصاری و همکاران، (۱۳۹۷)	پیمایشی	یافته‌های این تحقیق تأثیر کیفیت و کمیت استفاده از فضای مجازی بر فرهنگ شفاهی خانواده را نشان می‌دهد.
بررسی نقش عوامل خانوادگی در تشدید آسیب‌های فضای مجازی در جامعه اسلامی	امیری و موسوی (۱۳۹۷)	پیمایشی	آسیب ناشی از تمام عوامل آسیب‌زا بالاتر از سطح متوسط است.

نقشه / سال سی و پنجم / شماره ۱ / پیاپی ۶۳ / ۱۳۴

محصن نیازی و همکاران (۸۱-۵۵) فراترکیب طراحی مدل ابعاد آسیب‌های رسانه‌های ...

تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت نهاد خانواده	حسین پور و مومنی (۱۳۹۶)	کمی	بین شبکه‌های اجتماعی مجازی و هویت نهاد خانواده رابطه معنادار وجود دارد.
استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی	خلیلی (۱۳۹۴)	کمی	بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و معدل، تعداد دوستان و ویژگی‌های اطلاعاتی شبکه‌های اجتماعی رابطه معنادار وجود داشت.
تحلیل جامعه‌شناختی مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان	فتحی و همکاران (۱۳۹۹)	کیفی	متغیرهای وارد شده به صورت غیرمستقیم بر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی اثرگذار بوده‌اند.
تأثیر فضای مجازی بر سبک زندگی	معظمی‌گودرزی و دعاگویان (۱۳۹۷)	پیمایش	از مجموع ۴۶ گویه، برنامه‌های غیراخلاقی بیشترین و تعاملات اجتماعی کمترین تأثیر را بر سبک زندگی زنان داشتند.
راهبردهایی برای پیشگیری وضعی از آسیب‌های فضای مجازی	شاه‌محمدی (۱۳۹۵)	توصیفی استنباطی	استخراج تدابیری در قالب راهبردهای پیشگیری وضعی برای جلوگیری از آسیب‌های فضای مجازی است که استفاده از آن‌ها می‌تواند تأثیر زیادی در پیشگیری از آسیب‌های فضای مجازی داشته باشد.

جدول ۲. پیشینه خارجی

عنوان	نویسنده و سال	یافته
شیوع اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای و اینترنت در میان دانش‌آموزان	توماس و مارتین ^۱ (۲۰۱۰)	طبق رواج بازی‌های رایانه‌ای بین کاربران ۲/۵۵ درصد و اعتیاد به اینترنت ۹/۵۸ درصد است که بالاتر از گزارش‌های محققان در گذشته بوده است.
اعتیاد چیست؟	هوانگ و لونگ ^۲ (۲۰۰۹)	کم‌رویی و ازخودبیگانگی از خانواده، همسالان و مدرسه با سطوح اعتیاد به چت رابطه مثبت دارد و اعتیاد به آن پیوند معناداری با کاهش عملکرد تحصیلی دارد.
آسیب‌شناسی استفاده از اینترنت	چیریتا و همکاران ^۳ (۲۰۰۷)	دانش‌آموزان مقدار زیادی از زمان را صرف استفاده از رایانه می‌کنند که این باعث رشد نکردن مهارت‌های اجتماعی، رفتار اعتیادگونه و شکست در مدرسه می‌شود.
اعتیاد به اینترنت	یونگ ^۴ (۲۰۱۷)	تماشای خشونت موجب افزایش ترس و عصبانیت در تماشاچیان جوان می‌شود.
تأثیر خشونت رسانه‌ها بر ترس، عصبانیت و اختلال در خواب	کانتور ^۵ (۲۰۰۳)	کسانی که بیش از حد از اینترنت استفاده می‌کنند تنها، خسته، افسرده و بدون عزت‌نفس هستند.

1. Thomas & Martin
2. Huang & Leung
3. Chirita et al
4. Young
5. Cantor

بررسی پیشینه تحقیق‌ها نشان می‌دهد در مطالعات گذشته تاکنون، مطالعه نظام‌مندی انجام نگرفته است و هر یک از مطالعات پیشین، فقط به جنبه‌ای ویژه از مقوله آسیب‌های فضای مجازی توجه داشته و هیچ یک از تحقیق‌ها چارچوبی منسجم و نظام‌مندی نداشته‌اند و در بخش پیشینه خارجی بیشتر به آسیب‌های اینترنت و اعتیاد به اینترنت پرداخته شده است.

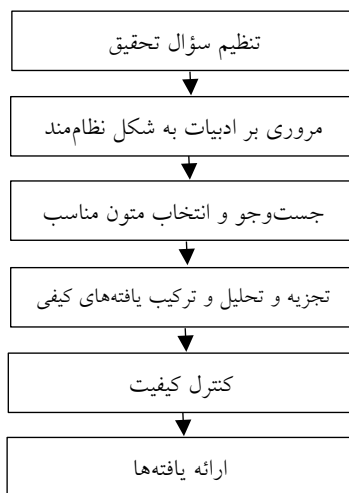
روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش‌شناسی کیفی و با استفاده از روش فراترکیب و مبتنی بر مطالعه منابع اطلاعاتی در حوزه آسیب‌های فضای مجازی صورت گرفته است. روش فراترکیب، تحلیل مطالعات کیفی است که در نهایت فهم عمیق و کاربردی‌تری را در یک موضوع فراهم می‌آورد. فراترکیب روشی برای جمع‌بندی یافته‌های مطالعات کیفی مربوط به یک پدیده یا لااقل نزدیک به آن است (زیمرا، ۲۰۰۶: ۳۱۲-۳۱۷).

روش فراترکیب با نگاه جامع به موضوع یا پدیده، منجر به یکی شدن افق‌های مختلف پژوهشی می‌شود. مهم‌ترین ویژگی‌های روش فراترکیب شامل بازیابی جامع و سامان‌مند (سیستماتی) همه پژوهش‌ها و گزارش‌های کیفی مرتبط با موضوع موردنظر، استفاده از همه روش‌های مفید (کیفی و کمی) برای تحلیل آن‌ها، تفسیر و تحلیل نکات اصلی تحقیقات، استفاده از روش‌های سامان‌مند (سیستماتیک) و مناسب کیفی برای جمع‌بندی نکات اصلی مطالعات کیفی، و استفاده از فرایند تکرارپذیر برای افزایش روایی روش و خروجی فراترکیب است (سندلوسکی و باروسو، ۲۰۰۶: ۲۲). توسعه نظری یک موضوع، ارائه چکیده‌ای سطح بالا از یک موضوع، تلاش در جهت آن‌که یافته‌های تحقیق‌های کیفی برای کاربردی عمل، در دسترس‌تر باشند از مزایای استفاده از این روش است (زیمرا، ۲۰۰۶: ۳۱۳). فراترکیب شامل مراحل شش‌گانه زیر است:

۱. انتخاب سؤال یا هدف پژوهش مناسب؛ ۲. جمع‌آوری پژوهش‌های مرتبط؛ ۳. تصمیم‌گیری درباره این‌که کدام شامل فراترکیب می‌شوند؛ ۴. ارزیابی و رتبه‌بندی مطالعات؛ ۵. ترجمه متقابل یافته‌های مطالعات و ۶. ترکیب ترجمه‌ها (دونوان^۳ و همکاران، ۲۰۰۲: ۲۰۰-۲۰۶). نوبلت و هیر^۴ (۱۹۸۸)، سه فاز اصلی انتخاب مطالعات، ترکیب ترجمه‌ها و ارائه آن‌ها را پیشنهاد می‌دهند. در این پژوهش از روش هفت مرحله‌ای ساندلوسکی و باروسو استفاده شده است.

1. Zimmer
2. Sandelowski & Barroso
3. Donovan
4. Noblit, Hare & Hare

شکل ۱. مراحل پیاده‌سازی روش فراترکیب (سندلوسکی و باروسو، ۲۰۰۶)

جامعه آماری این پژوهش شامل همه پژوهش‌های انجام‌شده درباره آسیب‌های فضای مجازی است که در سامانه پایگاه‌های علمی ایران از جمله جهاد دانشگاهی^۱، پایگاه نشریات کشور^۲ و ایرانداک^۳ ثبت شده است. در این پایگاه‌های علمی، کلمه فضای مجازی و آسیب‌های فضای مجازی در قسمت عنوان با محدود کردن جست‌وجو به زبان فارسی در بازه زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ جست‌وجو شد که در مجموع ۴۲ پژوهش پذیرفته‌شده، به دست آمد. اجرای پژوهش حاضر به ترتیب ذیل بوده است.

مرحله نخست. طرح سؤال‌های تحقیق. برای تنظیم سؤال پژوهش از پارامترهای مختلفی مانند جامعه مورد مطالعه، چه چیزی، چه موقع و چگونگی روش استفاده می‌شود. در این پژوهش، سؤال‌های زیر جست‌وجو شد:

۱. مهم‌ترین عوامل مؤثر بر فضای مجازی کدام است؟

۲. مهم‌ترین ابعاد آسیب‌های فضای مجازی کدام است؟

مرحله دوم. مروری بر ادبیات به شکل نظام‌مند. در این مرحله کلمه‌های کلیدی مرتبط انتخاب و در سرتاسر تحقیق تعاریف و واژه‌ها جست‌وجو یا چارچوب زمانی به‌طور مستمر ارزیابی می‌شود؛ بنابراین محقق جست‌وجوی سیستماتیک خود را بر مقاله‌های منتشر شده در نشریه‌های مختلف متمرکز می‌کند. در انتها، محقق مجموعه‌ای از جست‌وجوهای برخط را انجام می‌دهد

1. Sid
2. Magiran
3. Irandoc

تا مطالعات منتخب را مشخص کند. در این پژوهش، محقق جست‌وجوی نظام‌مند خود را بر پایگاه مجلات علمی مصوب در پایگاه نشریات کشور متمرکز و واژگان کلیدی مرتبط را انتخاب کرده است (نیازی و همکاران، ۱۳۹۹: ۹۰).

جدول ۳. کلیدواژه‌های تحقیق

فارسی
رسانه‌های اجتماعی، فضای مجازی - آسیب‌های فضای مجازی - شبکه‌های اجتماعی مجازی - فراترکیب

مرحله سوم. جست‌وجو و انتخاب متون مناسب. در این مرحله محقق در هر بازبینی تعدادی از مقاله‌ها را رد می‌کند. این مقاله‌ها در فرایند فراترکیب مورد بررسی قرار نمی‌گیرند و مشخص می‌شود مقاله‌های یافت‌شده متناسب با سؤال تحقیق است یا خیر. به‌منظور رسیدن به این هدف، او مجموعه مطالعات منتخب را چندین بار مورد بازبینی قرار می‌دهد تا به مقاله‌های منتخب دست یابد. ملاک‌های انتخاب مقاله‌ها طبق این معیارها بوده است:

- محل چاپ مقاله: مقاله‌های پذیرش‌شده در پایگاه مجله‌های علمی مصوب در تارنمای جهاد دانشگاهی، پایگاه نشریات کشور و ایرانداک (نیازی و همکاران، ۱۳۹۹: ۹۰)؛
- موضوع مد نظر: عوامل مؤثر بر فضای مجازی در جامعه ایران؛
- حیطه کلی تحقیق: آسیب‌های فضای مجازی در ایران؛
- روش تحقیق: فراترکیب؛
- محدوده زمانی تحقیق: سال ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰؛
- زبان استفاده‌شده: فارسی.

بر مبنای برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی به بررسی کیفیت مقاله‌ها بر اساس ده معیار پرداخته شد (هر معیار حداکثر ۵ امتیاز). در این پژوهش، هدف پژوهش‌ها، اصول و روش‌ها، ساختار پژوهش، نمونه، مرتب‌سازی داده‌ها، انعکاس‌پذیری، مبانی اخلاق حرفه‌ای، دقت تحقیق، تبیین روشن نتایج، نتیجه‌گیری کلی تحقیق مورد بررسی کیفی قرار گرفته که نتایج نهایی به این شرح به دست آمده است.

جدول ۴. امتیازهای داده‌شده به مقاله منتخب

شماره مقاله	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
نمره نهایی	۳۵	۴۰	۴۰	۴۵	۴۰	۴۵	۴۰	۴۰	۳۵	۳۵
شماره مقاله	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰
نمره نهایی	۴۵	۴۵	۴۵	۴۵	۴۵	۴۵	۴۰	۴۵	۴۵	۳۵
شماره مقاله	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰
نمره نهایی	۳۵	۳۵	۴۰	۵۰	۴۰	۴۵	۵۰	۴۵	۴۵	۴۰
شماره مقاله	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰
نمره نهایی	۵۰	۴۰	۴۸	۴۰	۳۸	۴۶	۴۱	۳۵	۴۶	۴۲
شماره مقاله	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸		
نمره نهایی	۵۰	۴۸	۴۵	۳۸	۴۳	۴۱	۵۰	۴۶		

در این مرحله از بین ۵۴ مقاله، ۴۸ مقاله بر اساس ده معیار فوق‌الذکر تأیید نهایی شد. با توجه به نتایج حاصل شده حداکثر امتیاز داده‌شده به مقاله‌ها ۵۰ و حداقل امتیاز ۳۵ بوده است.

جدول ۵. نتایج گزینش مقاله‌های نهایی

تعداد کل مقاله‌ها و منابع اولیه	۵۴
تعداد مقاله‌های پذیرفته‌نشده بر اساس عنوان تحقیق	۰
تعداد مقاله‌های پذیرفته‌نشده بر اساس چکیده تحقیق	۴
تعداد مقاله‌های پذیرفته‌نشده بر اساس محتوای تحقیق	۱
تعداد مقاله‌های پذیرفته‌نشده بر اساس کیفیت تحقیق	۱
تعداد مقاله‌های پذیرفته‌شده نهایی	۴۸

جهت ارزیابی اعتبار صوری ابزار تحقیق از نظر پنج نفر از صاحب‌نظران استفاده شده است.

یافته‌های تحقیق

مرحله چهارم. تبیین استخراج نتایج. با توجه به این‌که در روش فراترکیب، پژوهشگر پیوسته مقاله‌های منتخب و نهایی شده را، به‌منظور دستیابی به یافته‌های درون محتوای مجزایی که در آن‌ها مطالعات اصلی و اولیه انجام می‌شوند، چند بار مطالعه می‌کند، در مرحله تبیین و

استخراج نتایج، محتوای مقاله‌های منتخب و نهایی شده، به منظور دستیابی به ابعاد آسیب‌های فضای مجازی و یافته‌های درون‌محتوایی چندین بار مرور شده است.

مرحله پنجم. بررسی و ادغام نتایج. با توجه به این‌که هدف فراترکیب ایجاد تفسیر یکپارچه و جدیدی از یافته‌ها است، یافته‌ها در این مرحله نشان داد در مطالعات گذشته تاکنون چنین مطالعه نظام‌مندی انجام نگرفته است و هر یک از مطالعات پیشین، فقط به جنبه‌های ویژه‌ای از مقوله آسیب‌های فضای مجازی توجه داشته‌اند و هیچ یک از تحقیق‌ها چارچوبی منسجم و نظام‌مندی نداشته‌اند. در جدول ۶ کدهای نهایی استخراج شده مرتبط با هر مقوله نشان داده شده است.

مرحله ششم. تعیین کیفیت نتایج. محقق جهت کنترل نتایج استخراجی خود از مقایسه نظرات خود با چند خبره دیگر نیز استفاده کرده و سپس نتایج از طریق شاخص کاپا ارزیابی شده و مورد تأیید قرار گرفته است.

روایی و پایایی^۱

برای ارزیابی پایایی پژوهش، از ضریب کاپا استفاده شده است. کوهن^۲ (۱۹۶۰)، فرمول کاپا را برای محاسبه توافق مورد انتظار ابداع کرد. مقدار کاپا بین صفر تا یک نوسان دارد و هرچه مقدار آن به عدد یک نزدیک‌تر باشد، نشان می‌دهد که توافق بیشتری بین مرورگران وجود دارد. با انجام محاسبات ضریب کاپا^۳ ۹۲ درصد به دست آمد.

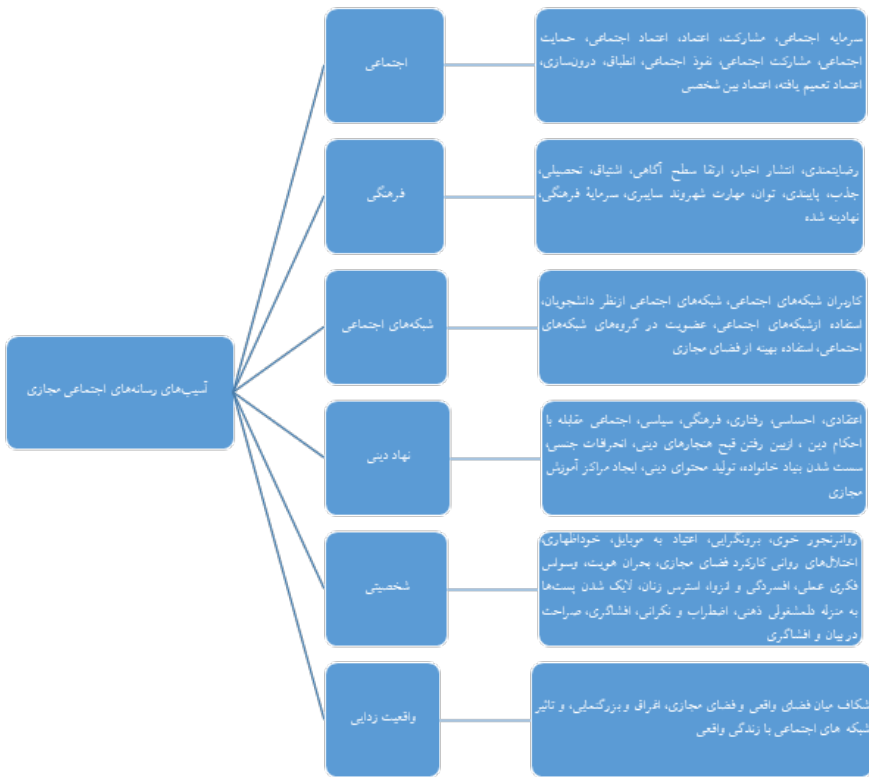
مرحله هفتم. اعلام نتایج. در این مرحله از روش فراترکیب، یافته‌های حاصل از مراحل گذشته در قالب یک مدل بر اساس ابعاد و مؤلفه‌ها ارائه می‌شود.

1. Reliability
2. Cohen
3. Kappa Coefficient

یافته‌های پژوهش

جدول ۶. مفاهیم و کدهای مربوط به مقوله آسب‌های رسانه‌های اجتماعی مجازی

ردیف	مقوله	مفاهیم	منبع	فراوانی
۱	اجتماعی	سرمایه اجتماعی، مشارکت، اعتماد، اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، نفوذ اجتماعی، انطباق، درون‌سازی، اعتماد تعمیم‌یافته، اعتماد بین شخصی	(اخوان ملایری و همکاران، ۱۳۹۳؛ فتحی و همکاران، ۱۳۹۹؛ موسوی و حدادی، ۱۳۹۰؛ میرجانی و نظری، ۱۴۰۰)	۴
۲	فرهنگی	رضایتمندی، انتشار اخبار، ارتقای سطح آگاهی، اشتیاق، تحصیلی، جذب، پایبندی، توان، مهارت شهروند سایبری، سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده	(حیدری و مرزوقی، ۱۳۹۷؛ فتحی و همکاران، ۱۳۹۹؛ نیازی و همکاران، ۱۳۹۸)	۴
۳	شبکه‌های اجتماعی	کاربران شبکه‌های اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی از نظر دانشجویان، استفاده از شبکه‌های اجتماعی، عضویت در گروه‌های شبکه‌های اجتماعی، استفاده بهینه از فضای مجازی	(بابایی‌فرد و همکاران، ۱۴۰۰؛ حیدری و مرزوقی، ۱۳۹۷؛ خوش‌فر و همکاران، ۱۳۹۵؛ زندوانیان و زین‌العابدینی، ۱۳۹۵؛ سراجی و همکاران، ۱۴۰۰؛ صراف‌زاده و علوی، ۱۳۹۳؛	۸
۴	نهاد دینی	اعتقادی، احساسی، رفتاری، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، مقابله با احکام دین، از بین رفتن قبح هنجارهای دینی، انحرافات جنسی، سست شدن بنیاد خانواده، تولید محتوای دینی، ایجاد مراکز آموزش مجازی	(عرفانی و عون‌نقوی، ۱۳۹۶؛ هدایتی و همکاران، ۱۳۹۵)	۲
۵	شخصیتی	روان‌رنجور خوی، برون‌گرایی، اعتیاد به تلفن همراه، خوداظهاری، اختلال‌های روانی کارکرد فضای مجازی، بحران هویت، وسواس فکری عملی، افسردگی و انزوا، استرس زنان، لایک شدن پست‌ها به‌منزله دل‌مشغولی ذهنی، اضطراب و نگرانی، افشاگری، صراحت در بیان و افشاگری	(امینی و همکاران، ۱۳۹۹؛ بابایی‌فرد و همکاران، ۱۴۰۰؛ جعفری ندرآبادی، ۱۳۹۷؛ حسینی‌نثار، ۱۳۹۵؛ فتحی و همکاران، ۱۳۹۹؛ قصابی و نقیب‌السادات، ۱۳۹۴؛ مرادی و همکاران، ۱۳۹۳؛	۱۰
۶	واقعیت‌زدایی	شکاف میان فضای واقعی و فضای مجازی، اغراق و بزرگ‌نمایی، و تأثیر شبکه‌های اجتماعی با زندگی واقعی	(قصابی و نقیب‌السادات، ۱۳۹۴؛ محمدی و همکاران، ۱۳۹۵)	۳

شکل ۲. ابعاد آسیب‌های رسانه‌های اجتماعی مجازی

بحث و نتیجه گیری

امروزه با ظهور رسانه‌های گروهی جدید در جوامع نوین و مدرن، جماعت‌ها از بین رفته و افراد در انبوه وسیع شهر، در تنهایی سپری می‌کنند. این همان نقش فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی است که با پیام‌ها و اطلاعات متنوع باعث شده روابط اجتماعی به سردی و تنهایی گرایش پیدا کند. زیرا، به تعبیر هایدگر، خانه به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین عوامل یکپارچه‌سازی اندیشه‌ها، خاطره‌ها و رویاهای نوع بشر، جایگاه خود را از دست داده و نقشش کمرنگ شده است. با ظهور رسانه‌های گروهی و به‌دنبال آن رسانه‌های نوین ارتباطی و شبکه‌های مجازی اجتماعی، اعضای خانواده با حضور در فضای مجازی به جای ارتباط کلامی، به یک نقطه خیره و از دنیای واقعی دور می‌شوند. این انفعال افراد در دنیای واقعی، و استفاده نادرست از فضای مجازی، موجب آسیب‌های جبران‌ناپذیری به جامعه شده است. بدین سبب؛ ضرورت ایجاد طرحی متوازن برای توسعه و تقویت روابط اجتماعی افراد در

دنیای واقعی بیش از همیشه احساس می‌شود. در این طرح تأکید خواهد شد که افراد با مدیریت زمان و مدیریت شرایط استفاده از فضای مجازی، بتوانند از این آسیب‌ها مصون بمانند. به دلیل این اهمیت و ضرورت‌ها، این مطالعه تلاش کرد آسیب‌ها، ابعاد و عوامل آن را با استفاده از شیوه فراترکیب شناسایی، دسته‌بندی و مدل جدیدی را برای تبیین این آسیب‌ها ارائه کند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد آسیب‌های فضای مجازی عوامل اجتماعی، فرهنگی، شبکه‌های اجتماعی، نهاد دینی، شخصیتی و واقعیت‌زدایی از مهم‌ترین ابعاد و عوامل مؤثر بر آسیب‌های اجتماعی به‌شمار می‌روند؛ که ابعاد اجتماعی شامل سرمایه اجتماعی، مشارکت، اعتماد، اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، نفوذ اجتماعی، انطباق، درون‌سازی، اعتماد تعمیم‌یافته، و اعتماد بین شخصی؛ ابعاد فرهنگی شامل رضایتمندی، انتشار اخبار، ارتقای سطح آگاهی، اشتیاق، تحصیلی، جذب، پایبندی، توان، مهارت شهروند سائیری، و سرمایه فرهنگی، نهادینه شده است. ابعاد شبکه‌های اجتماعی شامل کاربران شبکه‌های اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی از نظر دانشجویان، استفاده از شبکه‌های اجتماعی، عضویت در گروه‌های شبکه‌های اجتماعی، و استفادهٔ بهینه از فضای مجازی، ابعاد نهاد دینی شامل اعتقادی، احساسی، رفتاری، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی مقابله با احکام دین، از بین رفتن قبح هنجارهای دینی، انحرافات جنسی، سست‌شدن بنیاد خانواده، تولید محتوای دینی، و ایجاد مراکز آموزش مجازی؛ ابعاد شخصیتی شامل روان‌رنجور خوی، برون‌گرایی، اعتیاد به تلفن همراه، خوداظهاری، اختلال‌های روانی کارکرد فضای مجازی، بحران هویت، و سواس فکری عملی، افسردگی و انزوا، استرس زنان، لایک‌شدن پست‌ها به منزلهٔ دل‌مشغولی ذهنی، اضطراب و نگرانی، افشاگری، صراحت در بیان و افشاگری است؛ سرانجام ابعاد واقعیت‌زدایی شامل شکاف میان فضای واقعی و فضای مجازی، اغراق و بزرگ‌نمایی، و تأثیر شبکه‌های اجتماعی در زندگی واقعی است.

یافته‌های تحقیق با یافته‌های مطالعهٔ چیریتا و همکاران (۲۰۰۷) مطابقت دارد. آن‌ها عنوان کردند علت رشد نکردن مهارت‌های اجتماعی و رفتار اعتیادگونه و شکست در مدرسه مقدار زمان زیادی است که دانش‌آموزان صرف استفاده از رایانه می‌کنند. این یافته‌ها با یافته‌های پژوهش هوانگ و لوانگ (۲۰۰۹) نیز تطابق دارد. مطابق یافته‌های این مطالعه، کم‌رویی و از خودبیگانگی از خانواده، همسالان و مدرسه با سطوح اعتیاد با چت رابطهٔ مثبت دارد. این آسیب‌ها بسیاری از کاربران را در همهٔ ابعاد زندگی تحت تأثیر قرار داده‌اند؛ به‌گونه‌ای که برای بسیاری از کاربران در بسیاری از ابعاد زندگی واقعی و مجازی درک و تجربهٔ تازه‌ای شکل می‌گیرد. در این خصوص بودریار و همکاران (۱۳۸۴: ۹۱)، اعتقاد دارند رسانه‌های گروهی نقش مهمی در مخدوش کردن مرز خیال و واقعیت ایفا می‌کنند. یا به تعبیر گافمن (منینگ، ۱۳۸۲: ۴۱)، در خوداظهاری‌ها، بین پشت صحنه و روی صحنه تفاوت‌های زیادی وجود دارد؛ زیرا افراد در پشت صحنه تصاویری که از خودشان، علایقشان، احساساتشان، عواطفشان،

افکارشان، و نیاتشان در قالب پست‌ها، و عکس‌ها به نمایش می‌گذارند، فرای واقعیت است. بسیاری از کاربران در بیان مطالباتشان اغراق و بزرگ‌نمایی می‌کنند. به اعتقاد مرتن (مروه و دفلم؛ ۲۰۰۶: ۵۸ و ۵۹)، ناهمسانی وسایل و ابزار دستیابی به اهداف، افراد را مجبور به استفاده از وسایل و راه‌های نامشروع جهت نیل به اهداف می‌کند. توسل کاربران به فضای مجازی و انجام کنش‌های نوآورانه و نامتعارف، افزایش رفتارهای پرخطر را به دنبال داشته است. علاوه بر این، آسیب‌پذیری نهاد دین، شخصیت و روان افراد و فرهنگ از دیگر آسیب‌های فضای مجازی بوده است. از منظر مرتن، انومی به معنای تضعیف روحیه یا غیرنهادینه‌سازی ابزار برای درک بهتر رابطه ساختار اجتماعی، فرهنگ و رفتار انحرافی (برنبرگ، ۲۰۰۲: ۷۲۹) است که پیامد تفکیک اهداف فرهنگی و هنجارهای نهادی است (اعتمادفر، ۲۰۱۶: ۱۶). هربرت مارکوزه (۲۰۱۳)، مفهوم انسان تک‌ساحتی را تبیین کرده و گفته است در شرایط حاکم جهانی، آگاهی به وسیله نظام اجتماعی جذب می‌شود و رنگ و لعاب می‌گیرد، و آنچه که ظاهر می‌شود در اثر انطباق و هماهنگ‌سازی نیست، که در اثر تقلید و یکی شدن فرد با جامعه است (رزاقی، ۱۳۸۵: ۲۱ و ۲۲). با آگاهی به وسیله نظام اجتماعی که در اثر تقلید و یکی شدن فرد با جامعه به وجود می‌آید، آگاهی فردی و میراث‌های فرهنگی و معنوی گذشته انسان یکپارچه می‌شوند، و سبک‌های اندیشیدن و سخن‌گفتن هم در این یکپارچگی هضم می‌شود (مارکوزه، ۲۰۱۳). به عقیده مارکوزه (۱۳۹۸: ۳۲)، نتیجه این وضع، غیر سیاسی شدن جامعه و حذف مسائل سیاسی و اخلاقی از زندگی عمومی است. مارکوزه در چارچوب فرهنگ بسته‌بندی شده، به نقش مهم رسانه‌های گروهی و غرق شدن سنت‌های فرهنگی طبقات پایین در فرهنگ بسته‌بندی شده اشاره و تأکید می‌کند (پوری و شهبازی، ۱۳۹۳: ۱۰۳ و ۱۰۴).

در چنین وضعیتی، مردم به‌خاطر ایجاد شعور کاذب به وسیله رسانه‌های نوین، منافع واقعی خود را درک نمی‌کنند، و به نظم اجتماعی یکپارچه سرکوبگر و نالایق عادت می‌کنند. در چنین شرایطی، آینه‌ای وجود ندارد، که فرد در آن تصویر خوب و بد را ببیند؛ زیرا، آنچه که هست و یترینی از نشانه‌ها، اشیا و تصاویری است که فرد آنها را می‌بیند.

پیشنهاد‌های پژوهش

باتوجه به این‌که بیشتر استفاده‌کنندگان از فضای مجازی نوجوانان و جوانان هستند، فرهنگ‌سازی برای کاهش پیامدهای آن ضروری است؛ بنابراین، آموزش نحوه استفاده صحیح از این فناوری ضروری به نظر می‌رسد. همچنین لازم است تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران سیاست‌ها و برنامه‌های صحیحی را در زمینه پیشگیری از آسیب‌های نوپدید تدوین و اجرا کنند.

منابع

- احمدوند، خلیل الله و مرتضوی، سیده فاطمه (۱۳۹۹). واکاوی تأثیر پذیری پدیده طلاق از فضای سایبر و شبکه‌های اجتماعی. قانون یار، ۴(۱۵)، ۵۴۳-۵۶۶.
- اخوان ملایری، فائزه؛ نوغانی، محسن و مظلوم خراسانی، محمد (۱۳۹۳). شبکه‌های اجتماعی مجازی و شادکامی. مطالعات بین‌رشته‌ای در رسانه و فرهنگ، ۴(۲)، ۱-۲۴.
- اسلوین، جیمز (۱۳۸۱). اینترنت و جامعه. ترجمه عباس گیلوری و علی رادباوه. نشر کتابدار.
- امیری، مجید و موسوی، ستاره (۱۳۹۶). بررسی نقش عوامل خانوادگی در تشدید آسیب‌های فضای مجازی در جامعه اسلامی. مطالعات اخلاق کاربردی، ۷(۲۸)، ۱۸۵-۲۰۹.
- <https://doi.org/10.22081/jare.2018.48938.1116>
- امینی، راضیه؛ محمدپناه اردکان، عذرا و چوبفروش زاده، آزاده (۱۳۹۹). نقش واسطه‌ای میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه در رابطه عامل‌های شخصیت با هویت فرهنگی. روان‌شناسی فرهنگی، ۴(۱)، ۱۵۷-۱۵۷.
- <https://doi.org/10.30487/jcp.2020.229346.1114>
- انصاری، ابراهیم؛ کیانپور، مسعود و عطایی، پری (۱۳۹۷). تحلیل جامعه‌شناختی تأثیر استفاده از فضای مجازی بر فرهنگ شفاهی (مورد مطالعه: شهر اصفهان). جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۹(۱)، ۱۸-۴۰.
- <https://doi.org/10.22108/jas.2018.75172.0>
- بابایی فرد، اسدالله؛ آب شیرین، شکوفه، پورتسوجی، مرضیه و رضایی، الهام (۱۴۰۰). بازتاب آسیب‌های خانواده ایرانی در فضای مجازی در دوران کرونا. تهران.
- برات دستجردی، نگین؛ داورپناه، هدایت‌الله و اسماعیلی، معصومه (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین میزان استفاده از شبکه اجتماعی فیس‌بوک و سلامت اجتماعی دانشجویان دانشگاه اصفهان ۹۲-۱۳۹۱. جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۷(۱)، ۱۵۶-۱۴۳.
- <https://doi.org/10.22108/jas.2016.20486>
- بودریار، ژان و دیگران (۱۳۸۴). سرگشتگی نشانه‌ها، نمونه‌هایی از نقد پسامدرن. ترجمه بابک احمدی، افشین جهانانیده، مانی حقیقی، صفیه روحی، مهدی سبحانی، نیکو سرخوش، و دیگران. تهران: نشر مرکز.
- تنهایی، ابوالحسن (۱۳۸۳). درآمدی بر مکاتب و نظریه‌های جامعه‌شناسی. تهران: نشر مردنیز و بهمن برنا.
- پورجلیلی، ربابه و رضائی، سیده سمانه (۱۳۹۷). بررسی رابطه میزان ساعات استفاده از شبکه‌های اجتماعی (مجازی) و میزان انسجام اجتماعی خانواده در بین خانواده‌های شهر نقده. مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۱(۳۸)، ۲۱-۴۲.
- پوری، احسان و شهبازی، مهدی (۱۳۹۳). رسانه‌های دگراندیش از رویکرد انتقادی تا مشارکت اجتماعی. رسانه، ۲۵(۳)، ۱۱۲-۹۹.
- جعفری ندرآبادی، معصومه (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین میزان وابستگی به فضای مجازی با کارکرد خانواده و عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان. جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، ۳۰-۴۵.
- حاج محمدی، فرشته و حاج محمدی، سمیرا (۱۳۹۶). تأثیرات اخلاقی استفاده از فضای مجازی بر پیوند زناشویی و روابط فرزندان در خانواده. مطالعات اخلاق کاربردی، ۷(۲۸)، ۱۱-۳۷.
- <https://doi.org/10.22081/jare.2018.49851.1175>
- حسنی، حسین و کلانتری، عبدالحسین (۱۳۹۶). تحلیل پدیدارشناختی تجربه زیسته کاربران شبکه اجتماعی تصویری اینستاگرام در ایران. مطالعات فرهنگ - ارتباطات، ۱۸(۴۰)، ۳۲-۶۳.
- <https://doi.org/10.22083/jccs.2018.97513.2250>
- حسین‌پور، جعفر و مؤمنی، علی (۱۳۹۶). تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت نهاد خانواده. برنامهریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۸(۳۲)، ۳۳-۶۰.
- <https://doi.org/10.22054/qjds.2017.8425>

حسینی نثار، مجید (۱۳۹۵). شبکه‌های مجازی و توانمندسازی زنان (مروری بر نظریه‌ها و تحقیقات). جستارهای اجتماعی، ۱(۲)، ۵۳.

حیدری، الهام و مرزوقی، رحمت‌اله (۱۳۹۷). بررسی تأثیر مهارت‌های شهروندی سایبری بر استفاده بهینه از فضای مجازی و اشتیاق تحصیلی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شیراز. راهبردهای آموزش در علوم پزشکی (راهبردهای آموزشی)، ۱۱(۳)، ۸۲-۸۸. <https://doi.org/10.29252/edcbmj.11.03.10>

حیدری، حامد؛ البرزی، محمود و موسی‌خانی، مرتضی (۱۳۹۵). عوامل مؤثر بر ترغیب دانشجویان به استفاده از شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان یک شبکه آموزش مجازی. تعامل انسان و اطلاعات، ۳(۲)، ۵۶-۶۸.

خلیلی، لیلا (۱۳۹۴). استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی. تعامل انسان و اطلاعات، ۲(۱)، ۶۰-۷۳ خوش‌فر، غلامرضا و میرزاخانی، شهربانو (۱۳۹۸). چگونگی استفاده از شبکه‌های اجتماعی؛ زمینه‌ها و عوامل (مورد مطالعه: جوانان شهر گرگان). رسانه، ۲۹(۴)، ۵-۲۴.

دهقان‌منشادی، منصور و نظری، رسول (۱۳۹۷). تدوین الگوی استفاده خانواده از فضای مجازی و سایبر براساس نظریه داده‌بنیاد. مطالعات اخلاق کاربردی، ۷(۲۸)، ۱۳۱-۱۵۹.

<https://doi.org/10.22081/jare.2018.49383.1143>

راوودراد، اعظم و خلقتی، مرضیه (۱۴۰۰). گونه‌شناسی اطلاعات غلط متنی - ویدئویی در رسانه‌های اجتماعی. رسانه، ۳۲(۱)، ۲۷-۵. <https://doi.org/10.22034/bmsp.2021.132231>

رحمانی، سمیرا و ایل‌بیگی، رضا (۱۴۰۱). نقش ابعاد هگزاکو و نگرش‌های مذهبی و هوش اخلاقی در پیش‌بینی آسیب‌های فضای مجازی در دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسط شهر مشهد. رویش روان‌شناسی، ۱۰(۱۱)، ۲۱۹-۲۲۸.

رزاقی، افشین (۱۳۸۵). نظریه‌های ارتباطات اجتماعی، آسیب.

زارع ابراهیم‌آباد، اکرم و میراسماعیلی، بی‌بی‌سادات (۱۳۹۴). بررسی تأثیر شبکه اجتماعی فیس‌بوک بر تغییر هویت فرهنگی و اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران. مدیریت فرهنگی، ۹(۲۸)، ۷۳-۹۳.

زندوآنیان، احمد و زین‌العابدینی، زهره (۱۳۹۵). رابطه سواد رایانه‌ای و تجربه شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانشجویان دختر دانشگاه یزد. نامه آموزش عالی، ۹(۳۳)، ۶۳-۸۱.

زینلی‌پور، فاطمه (۱۳۹۸). تأثیر فضای مجازی بر خانواده و جوانان (آسیب‌ها و راهکارها). زندگی ناب، ۱۷(۶)، ۸۴-۷۱.

سراجی، فرهاد؛ المیر، رضا و عباسی‌کسانی، حامد (۱۴۰۰). مطالعه انگیزه‌ها و نحوه استفاده معلمان از شبکه‌های اجتماعی. فناوری آموزش، ۱۵(۲)، ۲۶۱-۲۷۵. <https://doi.org/10.22061/tej.2020.6566.2414>

سمیعیانی، محمد و حاجی محمد جواد خشکه، حمیدرضا (۱۳۹۴). تبیین فرصت‌ها، چالش‌ها و کارکردهای فضای مجازی در ساحت تربیت سیاسی و اجتماعی. بصیرت و تربیت اسلامی، ۱۲(۳۵)، ۱۲۲-۱۴۵.

شاه محمدی، غلامرضا (۱۳۹۵). راهبردهایی برای پیشگیری وضعی از آسیب‌های فضای مجازی. مطالعات استراتژیک ناجا، ۲(۲)، ۱۰۱-۱۴۴.

شفیعی‌نیا، عباس (۱۳۹۴). پیامدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی (مطالعه موردی هویت ملی و هویت قومی کردها). پژوهش‌های سیاسی، ۵(۱۳)، ۶۲-۸۳.

صراف‌زاده، مریم و علوی، سهیلا (۱۳۹۳). جایگاه شبکه‌های اجتماعی آنلاین در میان دانشجویان کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی. تعامل انسان و اطلاعات، ۱(۱)، ۴۴-۵۶.

عرفانی، محمدنظیر و عون‌نقوی، سید محمدعلی (۱۳۹۶). فرصت‌ها و چالش‌های نهادهای دینی در فضای مجازی (با تأکید بر آموزش). زندگی ناب، ۱۲(۴)، ۳۳-۵۷.

علیخواه، فریدین؛ کوهستانی، سمانه و واقعه‌دشتی، طاهره (۱۳۹۶). نقش شبکه‌های اجتماعی موبایلی در زندگی زنان (مطالعه موردی: شهر رشت). زن در فرهنگ و هنر، ۹(۴)، ۴۹۱-۵۰۹.

<https://doi.org/10.22059/jwica.2017.237098.909>

فتحی، لیلا؛ کلدی، علی‌رضا و ساروخانی، باقر (۱۳۹۹). تحلیل جامعه‌شناختی مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تهران). مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱۲(۱)، ۳۷-۵۴.

فرشادفر، یاسمن؛ باصری، علی و هاشم‌زهی، نوروز (۱۳۹۶). بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در تعاملات اجتماعی همسران (مورد مطالعه: همسران جوان شهر تهران). مطالعات راهبردی وزارت ورزش و جوانان، ۱۶(۳۷)، ۷۳-۹۴.

قبادی، علیرضا و مهری، زهرا (۱۳۹۲). بررسی وضعیت پابندی به هویت فرهنگی اعضای شبکه اجتماعی فیس‌بوک؛ مطالعه موردی دانشجویان مقطع کارشناسی رشته‌های علوم انسانی دانشگاه تهران. مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی، ۲(۲)، ۹۸-۱۷۵.

قصابی، فاطمه و نقیب‌السادات، سیدرضا (۱۳۹۴). نقش ارزش‌های فرهنگی بر محتوای شبکه‌های اجتماعی (مطالعه تطبیقی محتوای شبکه‌های اجتماعی ایرانی و غیرایرانی). مطالعات بین‌رشته‌ای در رسانه و فرهنگ، ۱(۱)، ۸۳-۱۰۹.

قلی‌پور، مریم؛ فلاح، وحید و رسولی، سیده عصمت (۱۳۹۹). نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی و الگوهای تعاملی معلمان با دانش‌آموزان در پیش‌بینی راهبردهای یادگیری دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه. روانشناسی اجتماعی، ۵۸ (ویژه نامه)، ۲۲۱-۲۲۹.

مارکوزه، هربرت (۱۳۹۸). انسان تک‌ساحتی. ترجمه محسن مؤیدی. مؤسسه انتشارات امیرکبیر. محمدی، جمال؛ خالقی‌پناه، کمال و غلامی، الهه (۱۳۹۵). تجربه مصرف شبکه‌های اجتماعی (مورد مطالعه: شبکه اجتماعی "بی‌تاک"). تحقیقات فرهنگی ایران، ۹(۴)، ۵۹-۸۸.

<https://doi.org/ijcr.2017.314/10.22035>

مرادی، شهاب؛ رجب‌پور، مجتبی، ارثی، فرحناز، حاجلو، نادر و رادبخش، ناهید (۱۳۹۳). انگیزه‌های استفاده از شبکه‌های مجازی اجتماعی. فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۴(۱)، ۹۵-۱۱۸.

مظفری، محمد مهدی (۱۳۹۶). فرهنگ‌سازی استفاده بهینه از اینترنت (شبکه اجتماعی) و جلوگیری از آسیب‌های آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های علمی و کاربردی شهر قزوین. فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۷(۲)، ۱۴۳-۱۵۸. معظمی‌گودرزی، محبوبه و دعاگویان، داود (۱۳۹۶). بررسی تأثیر فضای مجازی بر سبک زندگی زنان ۱۸-۴۰ ساله منطقه ۲ و ۵ شهر تهران (۱۳۹۵-۱۳۹۴). مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱۰(۱)، ۱۲۵-۱۳۹.

مینگ، فیلیپ (۱۳۸۲). اروینگ گافمن و جامعه‌شناسی نوین. ترجمه ثریا کامیار. تهران: ثریا کامیار. موسوی، سید کمال‌الدین و حدادی، فریده (۱۳۹۰). تحلیل مقایسه‌ای سرمایه اجتماعی در جهان واقعی و در جهان مجازی: با تأکید بر جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله مراجعه‌کننده به کافی‌نت‌ها در شهر اصفهان (سال ۱۳۹۰). جهانی رسانه - نسخه فارسی، ۶(۲)، ۱۱۰-۱۲۹.

موسوی، سید کمال‌الدین و شفیق، یاسمن (۱۳۹۵). اعتیاد به موبایل در جوانان تهرانی: یک بررسی جامعه‌شناختی. جامعه‌شناسی ایران، ۱۷(۴)، ۱۳۹-۱۶۴.

میرجانی، صدیقه و نظری، فریبا (۱۴۰۰). نقش فرایندهای نفوذ اجتماعی در استفاده فراگیر از شبکه‌های اجتماعی. مطالعات فرهنگ - ارتباطات، ۲۲(۵۵)، ۲۴۹-۲۷۸.

<https://doi.org/jccs.2020.199613.2900/10.22083>

نخبگان ایرانی (۱۳۹۹). ویژگی و آسیب‌های فضای مجازی. نخبگان ایرانی، ۱(۱)، ۲۸.

نیازی، محسن؛ شفائی مقدم، الهام و خدادادی، ناهید (۱۳۹۹). تبیین رابطه بین شبکه‌های اجتماعی مجازی موبایل محور با سلامت اجتماعی شهروندان (پژوهشی بر مبنای رویکرد حوزه عمومی هابرماس). *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، ۱۰(۳۵)، ۱-۲۶.

نیازی، محسن؛ میری، سمیه، رازقی مله، هادی و فرهادیان، علی (۱۳۹۸). رتبه‌بندی شبکه‌های اجتماعی مجازی بر اساس میزان رضایتمندی کاربران شهر تهران. *مطالعات میان‌رشته‌ای ارتباطات و رسانه*، ۲(۵)، ۶۱-۸۰.

<https://doi.org/jjiscm.2019.199700.1064/10.22034>

نیازی، محسن؛ فرهادیان، علی و صنعتکار، احسان (۱۳۹۹). طراحی مدل فراترکیب شناسایی عوامل مؤثر بر سرمایه فرهنگی دانشجویان در دانشگاه. *مطالعات کاربردی در علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی*، ۶(۶)، ۸۵-۹۳. نیازی، محسن و گودرزی، فرشاد (۱۴۰۲). فراتحلیل مطالعات رابطه رسانه و سبک زندگی در ایران (مطالعه پژوهش‌های انجام‌شده در سال‌های ۱۳۹۰-۱۴۰۰). *رسانه*، ۳۴(۳)، ۲۹-۵۴.

<https://doi.org/bmsp.2022.332539.1695/10.22034>

هدایتی، عزیز؛ زینی‌وند، یوسف و رسول‌زاده اقدم، صمد (۱۳۹۵). آسیب‌شناسی شبکه‌های اجتماعی مجازی موبایل محور در زمینه تربیت دینی (مورد مطالعه: دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر تبریز). *مطالعات جامعه‌شناسی*، ۹(۳۱)، ۲۳-۴۵.

یزدان‌پناه، فریده؛ جورکش، فاطمه، دهقان، عزیزالله و جعفرنژاد، ابوبکر (۱۳۹۸). بررسی رابطه اشتغال زنان بر میزان رضایت از زندگی زناشویی در زوجین شهرستان لار؛ ۱۳۹۷. *مجله دانشگاه علوم پزشکی جیرفت*، ۶(۱)، ۱۴۵-۱۵۶.

Ahmadi, B., Jahandideh, A., Haghghi, M., Rohi, S., Sahabi, M., Sarkhosh, N., Golestan, L., Mohajer, M., & Yalda, T. (2017). *The Confusion of Signs: Examples of Postmodern Criticism*. Tehran: Markaz.

[In Persian]

Ahmadvand, kh., & Mortazavi, F. (2020). Analyzing the Influence of the Divorce Phenomenon from the Cyber Space and Social Networks. *Ghanon yar*, 4(15), 543-566. [In Persian]

Akhavan Malaayeri, F., Noghaani, m., & Mazlum Khorasani, M. (2014). Virtual Social Networks and Happiness. *Interdisciplinary Studies in Media and Culture*, 4(2), 1-24. [In Persian]

Alikhah, F., Koohestani, S., & Vaghehdashti, T. (2017). The Role of Social Media in the Life of Women (Case Study: Rasht). *Woman in Culture Art*, 9(4), 491-509. [In Persian] <https://doi.org/10.22059/jwica.2017.237098.909>

Amichai-Hamburger, Y., & Vinitzky, G. (2010). Social Network Use and Personality. *Computers in Human Behavior*, 26(6), 1289-95.

Amini, R., Mohammadpanah Ardakan, A., & Choobforoush-zadeh, A. (2020). The Mediating Role of the Extent of Using Smartphone-Based Social Networks in the Relationship between Personality Traits and Cultural Identity. *Cultural Psychology*, 4(1), 75-157. [In Persian]

<https://doi.org/10.30487/jcp.2020.229346.1114>

Amiri, M., & Mosavi, S. (2017). Investigating the Role of Family Factors in Aggravating Cyberspace Harm in Islamic Society. *Applied Ethics Studies*, 7(28), 185-209. [In Persian]

<https://doi.org/10.22081/jare.2018.48938.1116>

Ansari, E., Kianpour, M., & Ataee, P. (2018). Sociological Analysis of the Effects of Using Cyber Space on Oral Culture (Research Case: Isfahan City). *Applied Sociology*, 29(1), 18-40. [In Persian]

<https://doi.org/10.22108/jas.2018.75172.0>

Babaeifard, A., Abshirin, Sh., Pourtesoji, M., & Rezaei, E. (2021). Reflecting the Damage of the Iranian Family in the Virtual Space during the Corona Era. In . Tehran. [In Persian]

Barat dastjerdi, N., Davarpanah, H., & Esmaeli, M. (2016). The Relationship between Use of Social Networks Facebook and Social Well-Being of Students in Isfahan University. *Applied Sociology*, 27(1), 143-56. [In Persian]

<https://doi.org/10.22108/jas.2016.20486>

صفحه ۱۳۴ / سال سی و پنجم / شماره ۱ / بهار ۱۴۰۲

فرا ترکیب طراحی مدل ابعاد آسیب‌های رسانه‌های ...
محسن نیازی و همکاران (۸۱-۵۵)

- Baudrillard, J. (2005). *The Confusion of Signs: Examples of Postmodern Criticism*. Translated by Babak Ahmadi, Afshin Jahandideh, Mani Haghighi, Safiyeh Rohi, Mahdi Sahabi, Nikoo Sarkhosh, Leila Golestan, Mehran Mohajer, and Taraneh Yalda. Tehran: Markaz. [In Persian]
- Baumer, E. P. (2007). Untangling Research Puzzles in Merton's Multilevel Anomie Theory. *Theoretical Criminology*, 11(1), 63-93.
- Bernburg, J. (2002). Anomie, Social Change and Crime. A Theoretical Examination of Institutional-anomie Theory. *British Journal of Criminology*, 42(4), 729-42.
- Bois, C. (1959). The Public Health Worker as an Agent of Socio-Cultural Change. *Health Education Monographs*, 1(5), 3-19.
- Cantor, J. (2003). Media Violence Effects and Interventions: The Roles of Communication and Emotion. In *Communication and Emotion*, 205-28. Routledge.
- Characteristics and Harms of Virtual Space. (2020). Iranian Elites, 1(1), 28-28.
- Chirita, V., Chirita, R., Stefanescu, C., Ilinca, M., & Chele, G. (2007). Pathological Internet Use among Romanian Children and Teenagers. *European Psychiatry*, 22(S1), S184-S184.
- Cohen, J. (1960). A Coefficient of Agreement for Nominal Scales. *Educational and Psychological Measurement*, 20(1), 37-46.
- Deflem, M. (1989). From Anomie to Anomia and Anomic Depression: A Sociological Critique on the Use of Anomie in Psychiatric Research. *Social Science & Medicine*, 29(5), 627-34.
- Dehghanmanshadi, M., & Nazari, R. (2018). Formulating the Pattern of Family Use of Virtual and Cyber Space Based on the Foundation's Data Theory. *Applied Ethics Studies*, 7(28), 131- 159. [In Persian] <https://doi.org/10.22081/jare.2018.49383.1143>
- Donovan, N., Halpern, D., & Sargeant, R. (2002). *Life Satisfaction: The State of Knowledge and Implications for Government*, Cabinet Office, Strategy Unit.
- Erfani, M., & Ounnaghavi, S.M. (2017). Opportunities and Challenges of Religious Institutions in Cyberspace (with Emphasis on Education). *International Multidisciplinary Journal of Pure Life*, 12(4), 33-57. [In Persian]
- Eslovin, J. (2002). *Internet and Society*. Translated by Abbas Gilvari and Ali Radbaveh. Tehran: Ketabdar. [In Persian]
- Etemadifar, A. (2016). Anomie and Development—A Cross-National Study. Master's thesis, Ohio: University of Toledo.
- Farshadfar, Y., Baseri, A., & Hashem Zehi, N. (2017). Investigating the Role of Virtual Social Networks in Social Interactions of Spouses (Case Study: Young Wives in Tehran). *Strategic Studies on Youth And Sport*, 16(37), 73-94. [In Persian]
- Fathi, I., Kaldi, A., & Sarokhani, B. (2020). Sociological Analysis of the Use of Virtual Social Networks among Students (Case Study: Students of Tehran University). *Iranian Social Development Studies*, 12(1), 37-54. [In Persian]
- Ghasabi, F., & Naghibulsadat, S.R. (2015). The Role of Cultural Values in the Context of Social Networks (A Comparative Study of Iranian or Content of Social Networks). *Interdisciplinary Studies in Media and Culture*, 5(1), 83-109. [In Persian]
- Ghobadi, A., & Mehri, Z. (2013). Evaluation on the Subscribers of the Facebook In Obligation of Cultural Identity. *Socio-Cultural Development Studies*, 2(2). [In Persian]
- Gholipour, M., Fallah, V., & Rasooli, S.E. (2020). The Role of Virtual Social Networks and Interaction Patterns of Teachers with Students in Predicting Learning Strategies of Secondary School Students Social Psychology Research, 8 (Special Issue), 221-29. [In Persian]
- Goffman, E. (1963). Notes on the Management of Spoiled Identity. *New York: Prentiss-Hall*.
- . 2008. *Behavior in Public Places*. Simon and Schuster.
- Hajmohammadi, F., & Hajmohammadi, S. (2018). The Moral Effects of Using Virtual Space on Marital Bonds and Children's Relationships in the Family. *Applied Ethics Studies*, 7 (28), 11-37. [In Persian] <https://doi.org/10.22081/jare.2018.49851.1175>
- Hassani, H., & Kalantari, A. (2017). A Phenomenological Analysis of Lived Experience of Instagram's Users. *Culture-Communication Studies*, 18(40), 32-63. [In Persian] <https://doi.org/10.22083/jccs.2018.97513.2250>

- Hedayati, A., Zeynivand, Y., & Rasoulzadeh Aghdam, S. (2016). Pathology of Mobile Based Virtual Social Networks in the Field of Religious Nurturance (Case Study: High School Students in Tabriz). *Sociological Studies*, 9(31), 23-45. **[In Persian]**
- Heidari, E., & Marzoghi, R. (2018). An Investigation in to the Effect of Cyber Citizenship Skills on the Optimal Use of Cyberspace and Academic Engagement of Medical Students of Shiraz University of Medical Sciences. *Edu-Str-Med-Sci*, 11(3), 82-88. **[In Persian]** <https://doi.org/10.29252/edcbmj.11.03.10>
- Heidari, H., Alborzi, M., & Mousakhani, M. (2016). The Factors Affecting the Students' Encouragement to Use the Social Network Sites as a Virtual Learning Network. *Human Information Interaction*, 3(2). **[In Persian]**
- Hosseini Nesar, M. (2016). Virtual Networks and Women's Empowerment A Review of Theories and Researches. *Social Research*, 2(1), 53. **[In Persian]**
- Hossinpoor, J., & Momene, A. (2017). The Impact of Virtual Social Networks on Family Identity. *Social Development & Welfare Planning*, 8(32), 33-60. **[In Persian]** <https://doi.org/10.22054/qjsd.2017.8425>
- Huang, H., & Leung, L. (2009). Instant Messaging Addiction among Teenagers in China: Shyness, Alienation, and Academic Performance Decrement. *CyberPsychology & Behavior*, 12(6), 675-79.
- Jafari Nodrabadi, M. (2018). Investigating the Relationship between the Degree of Dependence on Cyberspace with Family Functioning and Academic Performance in Students. *Sociology of Education*, 30-45. **[In Persian]**
- Khalili, L. (2015). Use of Social Networks by University Students. *Human Information Interaction*, 2 (1). **[In Persian]**
- Khoshtar, Gh., & Mirzakhani, SH. (2019). The Way Social Networks Are Used; Backgrounds and Causes (Case Study: Youth of City of Gorgan. *Rasaneh*, 29(4), 5-24. **[In Persian]**
- Klimecka, E. (2022). Advantages and Disadvantages of Being 'Gifted': Perceptions of the Label by Gifted Pupils. *Research Papers in Education*, 1-22.
- MacNeill, T., O'Connor, Ch., Frederick, T., & James-Charles, E. (2021). From Strain Theory to the Capacity to Aspire: A Contribution to the Cultural Political Economy of Development. *Community Development*, 52(3), 286-304.
- Manning, Ph. (2003). *Erving Goffman and Modern Sociology*. Translated by Soraya Kamyar. Tehran: Soraya Kamyar. **[In Persian]**
- Marcuse, H. (2013). *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society*. Routledge.
- Marcuse, H. (2019). *A One-Dimensional Human Being*. Translated by Mohsen Movayedi. Amir Kabir Publishing House. **[In Persian]**
- Marwah, S., & Deflem, M. (2006). Revisiting Merton: Continuities in the Theory of Anomie-and-Opportunity-Structures. *Sociological Theory and Criminological Research: Views from Europe and the United States*, 57-76.
- Mirjani, S., & Nazari, F. (2021). The Role of Social Influence Processes in the Widespread Use of Social Networks. *Culture-Communication Studies*, 22(55), 249-78. <https://doi.org/10.22083/jccs.2020.199613.2900>. **[In Persian]**
- Moazami Goudarzi, M., & Doagouyan, D. (2018). The Impact of Cyberspace on the Lifestyle of 18-40 Years Old Women in Districts 2 and 5 of Tehran (2015-2016). *Social Development Studies*, 10(1), 125-39. **[In Persian]**
- Mohammadi, J., khalegh Panah, K., & Gholami, E. (2016). Consuming Social Networks: A Study on BeeTalk Network. *Iranian Cultural Research*, 9(4), 59-88. <https://doi.org/10.22035/ijcr.2017.314>. **[In Persian]**
- Moradi, Sh., Rajabpour, M., Ersi, F., Haj Loon, N., & Radbakhsh, N. (2014). Motivational Factors in Using Virtual Social Networks. *Culture in The Islamic University*, 4(1), 95. **[In Persian]**
- Mosavi, S. K., & Shafigh, Y. (2016). Mobile Phone Addiction among Tehrani Youth: A Sociological Study. *Iranian Journal of Sociology*, 17 (4), 139-164. **[In Persian]**
- Mosavi, S. K., & Haddadi, F. (2011). A Comparative Analysis of Social Capital in Real and Virtual

- Worlds, with an Emphasis on 15 - 24 Year-Old Net-Caffe Users in Isfahan. *The Global Network Of Communication*, 6(2), 110-129. **[In Persian]**
- Mozafari, M. (2017). ,Cultivating the Optimal Use of the Internet (Social Network) and Preventing Its Harm among the Students of Scientific and Applied Universities in Qazvin City. *Culture in Islamic University*, 23(7), 143-58. **[In Persian]**
- Niazi, M., Farhadian, A., & Sanatkar, E. (2020). Designing a Hybrid Model to Identify Factors Affecting the Cultural Capital of University Students. *Applied Studies in Social Sciences and Sociology*, 6 (6), 85-93. **[In Persian]**
- Niazi, M., Miri, S., Razeghi Maleh, H., & Farhadian, A. (2019). ,The TOPSIS of Virtual Social Networks Based on the Satisfaction Scale of Users in Tehran. *Interdisciplinary Studies in Communication and Media*, 2(5), 61-80. <https://doi.org/10.22034/jiscm.2019.199700.1064> . **[In Persian]**
- Niazi, M., Shafaiimoghadam, E., & Khodadadi, N. (2020). Explain the Relationship between Mobile-Based Virtual Social Networks and Citizens' Social Health (A Research Based on Habermas's Public Domain Approach). *Sociological Urban Studies*, 10(35), 1-26. **[In Persian]**
- Niazi, M., & Goudarzi, F. (2023). Meta-Analysis of Studies on Relationship between Media and Lifestyle in Iran (Study of Research Conducted in 2011-2021). *Rasaneh*, 34(3), 29-54. <https://doi.org/10.22034/bmsp.2022.332539.1695>. **[In Persian]**
- Noblit, G. W., Dwight Hare, R., & Dwight Hare, R. (1988). *Meta-Ethnography: Synthesizing Qualitative Studies*. Vol. 11. Sage.
- Pempek, T.A., Yermolayeva, Y.A., & Calvert, S.L. (2009). College Students' Social Networking Experiences on Facebook. *Applied Developmental Psychology*, 30(3), 227-238.
- Porjebeli, R., & Rezaie, S.S. (2018). Investigating the Relationship between Use of Virtual (Social) Networks and Family Cohesion among City of Naghade Families. *Sociological Studies*, 11 (38), 21-42. **[In Persian]**
- Pouri, E., & Shahbazi, M. (2014). Alternative Media, from Critical Approach to Social Participation. *Rasaneh*, 25(3), 99-112. **[In Persian]**
- Rahmani, S., & Ilbeigi, R. (2022). [The role of personality Hexaco dimensions, religious attitudes and Moral Intelligenc in predicting the injures of virtual space in girls and boys in the second period of secondary education in Mashhad](#). *Rooyesh-e-Ravanshenasi*, 10(11), 219-228. **[In Persian]**
- Ravadrad, A. , & Kheighati, M. (2021). Typology of Unreal Text-Video Information on Social Media. *Rasaneh* 32(1), 5-27. **[In Persian]** <https://doi.org/10.22034/bmsp.2021.132231>
- Razaghi, A. (2006). *Theories of Social Communication*. Asim. **[In Persian]**
- Samieyani, M., & Haji Mhammad Javad Khoshkeh, H. (2016). Explain the Oppotunities, Challenges and Political Education and Social Functions in the Realm of Cyberspace. *The Quarterly Insight and Islamic Education*, 12(35), 122-145. **[In Persian]**
- Sandelowski, M., & Barroso, J. (2006). *Handbook for Synthesizing Qualitative Research*. Springer publishing company.
- Sarafzadeh, M., & Alavi, S. (2014). The State of Online Social Networking among Library and Information Sciences Students. *Human Information Interaction*, 1(1),44-56. **[In Persian]**
- Seraji, F., Malmir, R.,& Abbasi kasani, H. (2021). The Study of Teachers' Motives and Usage of Social Networks. *Technology of Education Journal (TEJ)*, 15(2), 261-275. **[In Persian]** <https://doi.org/10.22061/tej.2020.6566.2414>
- Shafeiniya, A. (2015). Consequences of Virtual Social Networks (a Case Study of National Identity and Ethnic Identity of Kurds). *Political Research*, 13(5), 62-83. **[In Persian]**
- Shahmohammadi, G. (1395). Strategies for Situational Prevention of Cyberspace Damage. *Naja Strategic Studies*, 1(2), 101-44. **[In Persian]**
- Stults, B. J., & Baumer, E.P. (2008). Assessing the Relevance of Anomie Theory for Explaining Spatial Variation in Lethal Criminal Violence: An Aggregate-Level Analysis of Homicide within the United States. *International Journal of Conflict and Violence (IJCV)*, 2(2), 215-47.
- Tanhaei, A. (2004). *An Introduction to the Schools and Theories of Sociology*. Tehran: Marandiz & Bahman Borna. **[In Persian]**

- Thomas, N. J., & Martin, F. H. (2010). Video-arcade Game, Computer Game and Internet Activities of Australian Students: Participation Habits and Prevalence of Addiction. *Australian Journal of Psychology*, 62(2), 59-66.
- Thompson, G.A. (2014). Labeling in Interactional Practice: Applying Labeling Theory to Interactions and Interactional Analysis to Labeling. *Symbolic Interaction*, 37(4), 458-82.
- Williams, F. P., & McShane, M. D. (2013). *Criminological Theory*. Pearson Education Upper Saddle River.
- Yazdanpanah, F, Jourkesh, F., Dehghan, A., & Jafarnejhad, A. (2019). The Effect of Women's Employment on Marital Satisfaction among Employed Women and Housewives and Their Husbands in Larestan City 2018. *Jiroft Of Media Sciences*, 6(1), 145-56. **[In Persian]**
- Young, K. (2017). *Internet Addiction Test for Families (IAT-F)*. Stoelting.
- Zandvanian, A., & Zein Al-Abedini, Z. (2016). The Relationship between Computer Literacy and Social Networks Membership in Female Students in Yazd University. *Higher Education Letter*, 9(33), 63-81. **[In Persian]**
- Zare Ebrahim Abad, A., & Miresmaili, B. (2015). The Effect of the Social Network Facebook on the Social and Cultural Identity of Students of Islamic Azad University, Science and Research Branch of Tehran. *Cultural Management*, 9(28), 73-93. **[In Persian]**
- Zeinalipour, F. (2019). The Effect of Virtual Space on the Family and Youth (Damages and Solutions). *International Multidisciplinary Pure Life*, 6(17), 71-84. **[In Persian]**
- Zimmer, L. (2006). Qualitative Meta-synthesis: A Question of Dialoguing with Texts. *Advanced Nursing*, 53 (3), 311-18.

© Authors, Published by Bureau of Media Studies and Planning. This is an open-access paper distributed under the CC BY (license <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

